

Н. Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

N. Oliinyk,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate
Professor at the Department of Primary Education
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi
State Pedagogical University

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

FEATURES OF EDUCATION OF THE CULTURE OF GENDER RELATIONS IN YOUNGER SCHOOL AGE

***Анотація.** У роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоноване нове роз'яснення проблеми виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. Визначено особливості виховання культури гендерних відносин. З'ясовано суть поняття «культура гендерних відносин молодших школярів».*

***Abstract.** The paper made a theoretical generalization and proposed a new explanation of the problem of raising the culture of gender relations in younger schoolchildren. The peculiarities of raising the culture of gender relations were determined. The essence of the concept of "culture of gender relations of junior high school students" is clarified.*

***Ключові слова:** культура гендерних відносин, молодші школярі, гендер.*

***Key words:** culture of gender relations, younger schoolchildren, gender*

Входження України до Європейського освітнього простору ставить нові вимоги до навчання та виховання молодого покоління, яке повинна наслідувати кращі досягнення національної та світової культури як в інтелектуальній сфері, так і в формуванні моральності, збереженні фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я нації. Однією з важливих педагогічних проблем, що постає перед сучасною школою, є виховання молодого покоління з урахуванням гендерного підходу. У Законі України «Про збереження рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Конституції України (стаття 24), Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Наказі Міністерства освіти і науки України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» (2009 р.) приділено значну увагу вимогам до навчання та виховання молодого покоління щодо їхньої відповідності принципам забезпечення рівних прав та можливостей школярів обох статей.

Переосмислення традиційних, зазвичай стереотипних уявлень про соціальну

роль жінок та чоловіків з огляду на нові соціально-економічні умови має актуально-перспективний характер для прогресивних змін сучасної системи вітчизняної освіти та необхідності формування культури гендерних відносин, що характеризуються відвертістю, довірою, приязню, повагою та гуманним ставленням до представників протилежної статі. Основи культури гендерних відносин повинні закладатися ще в початковій школі.

Проведений науковий пошук засвідчує, що питання виховання культури гендерних відносин у молодших школярів досліджувалися за такими напрямками: теоретико-методологічні основи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи (Н. Бібік, С. Беляєв, І. Гавриш, В. Давидов, О. Савченко, Л. Петриченко, Ю. Шаповал); проблеми гендерного виховання (І. Бондаревська, О. Любарська, Н. Олійник, С. Юдіна); гендерні питання у підготовці майбутніх фахівців (В. Агєєва, М. Богачевська-Хом'як, М. Воровка, О. Горошко, О. Ільїна, В. Кравець, Л. Міщик, Л. Смоляр, В. Хрисанова); проблеми підготовки майбутніх учителів до гендерної освіти й виховання молодого покоління (Л. Булатова, Т. Голованова, Т. Дороніна, О. Кікінежді, Б. Ковбас, О. Луценко, І. Мунтян, І. Харченко).

Про важливість проблеми виховання культури гендерних відносин зазначається у вимогах нового Державного стандарту початкової освіти до завдань і змісту освіти школярів. Виховання культури гендерних відносин передбачає формування уявлень про відмінність чоловіків і жінок, норми і стереотипи у взаєминах і ставленні до осіб протилежної статі. Формування культури гендерних відносин у школі повинно реалізовуватися у всіх формах діяльності: урочній, позаурочній і самостійній роботі школярів [3].

Гендерний підхід в освіті дозволяє зрозуміти складність міжособистісних відносин, диференціювати різноманіття взаємодії фактора статі з освітою, виховати впевнених у своїх силах професіоналів із прагненням до самореалізації. Інтеграція гендерного підходу тісно пов'язана з гуманізацією освіти, орієнтована на розкриття внутрішнього світу кожного індивіда, виховує ціннісне ставлення до індивідуальності в собі й оточуючих. Інтеграція накопиченого досвіду в межах культурологічного та гендерного підходів змісту гендерної культури та можливостей здійснення виховного впливу з метою формування знань та поглядів дає можливість визначити зміст поняття «культура гендерних відносин молодших школярів», основою якого слугують результати семантичного аналізу поняття «гендер», «гендерна культура», «культура гендерних відносин» (рис. 1.) [2].

Культура гендерних відносин молодших школярів – сукупності знань, форм мислення, способів діяльності з урахуванням вікових особливостей здобувачів початкової освіти, що спираються на накопичені суспільством статево-рольові цінності гендерної культури.



Рис.1. Схема формування змісту поняття «культура гендерних відносин молодших школярів»

У своїй праці Олійник Н. А., Імбер В. І., Білик Т. С, культуру гендерних відносин визначають як «процес, спрямований на формування якостей, рис, властивостей, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі» [42, с. 174]. Специфіка цього аспекту організації виховного процесу полягає у дослідженні людини як суб'єкта діяльності й тому для гендерного виховання, з одного боку, може бути використаний будь-який вид діяльності, а з іншого – спеціально організований особливий її вид. Так автор виділяє провідними завданнями культури гендерних відносин:

- ознайомлення молодших школярів з цінностями, нормами і правилами міжстатевого спілкування;
- формування адекватного розуміння дорослості (її змісту, істинних ознак, проявів і якостей);
- розкриття особливостей жіночої і чоловічої психології, а також відмінностей поведінки представників різної статі;
- формування у вихованців правильного уявлення про стосунки статей, які засновані на системі загальнолюдських і національних моральних цінностях [7, с.218].

Наукове знання про суть виховання культури взаємин молодших школярів (гендерний аспект) полягає в розумінні його як цілеспрямованої педагогічної діяльності з розвитку цілісної динамічної освіти особистості, що включає: уявлення про гуманні стосунки між хлопчиками і дівчатками молодшого шкільного віку, різні гендерні взаємини; ціннісне ставлення дівчат і хлопців до жінки, чоловіка та їхні гуманні взаємовідносини як цінності; толерантне ставлення до різних культур взаємин статей; накопичення особистісного досвіду позитивної статево-рольової поведінки, заснованої на повазі, визнанні гідності обох статей, унікальності чоловічої/жіночої індивідуальності як суб'єктів взаємин, дозволяє визначити ціннісні орієнтири у вихованні молодших школярів (гендерний аспект).

Виховання культури гендерних відносин у молодших школярів не повинне будуватися на позиції протиставлення «хлопчик – дівчинка», необхідно шукати нові можливості для розвитку особистості дитини. Але слід зауважити, що створення гендерно-комфортного освітнього середовища можливо тільки при врахуванні статевих відмінностей дітей, що відповідає принципам гуманізації освітнього процесу й особистісно орієнтованого підходу [6].

Отже, гендерне виховання в початковій школі має на меті формування у молодших школярів гендерної вихованості, що сприяє усуненню перешкод у спілкуванні хлопчиків і дівчат формуванню правильних взаємовідносин між ними. Організацію навчання з урахуванням гендерних особливостей дітей слід розглядати в якості потужного фактору поліпшення соціальної адаптації та психічного розвитку особистості.

Зосереджуючи увагу на частоту звернення до гендерних стереотипів у підручниках початкової школи, було виявлено соціальні ролі, які виконують персонажі різної статі, вивчено розподіл сімейних обов'язків. Окремим питанням аналізу стало з'ясування фемінних/маскулінних якостей, що закріплюються у свідомості учнів початкової школи. Гендерні стереотипи умовно поділяють на три групи:

1. Маскулінність (чоловічий) – набір особистісних і поведінкових рис, відповідних стереотипу «справжній чоловік», мужність, упевненість у собі, владність;
2. Фемінінність (жінка) – набір особистісних і поведінкових рис, відповідних стереотипу «справжня жінка», м'якість, турботливість, ніжність, слабкість, беззахисність;
3. Андроґенність – змішані риси в чоловікові або жінці. Андроґенна особистість формується під впливом специфічних практик виховання [5].

Шкільні підручники є одним із джерел отримання інформації про соціальні ролі жінок і чоловіків, про норми поведінки, що прийняті в суспільстві. Постійний контакт молодших школярів із навчальною літературою в процесі навчання опосередковано сприяє засвоєнню цих образів.

Результат гендерного аналізу шкільних підручників початкової школи показав, що вони у своєму змісті містять гендерні стереотипи, які транслують патріархальні

уявлення про роль чоловіків і жінок у житті суспільства, закріплюють за чоловіками сферу суспільного життя (робота, бізнес тощо), а за жінками – побутову сферу (дім, родина, діти тощо) [1].

Отже, аналіз реалізації гендерного підходу в змісті освіти закладах загальної середньої освіти дозволяє виділити наступні його чинники гендерна нерівність у змісті шкільної навчальної літератури; гендерні стереотипи; форми взаємин у класі, які проявляються в перевазі однієї статі над іншою. У цілому, гендерна проблематика недостатньо відображена в освітніх стандартах, навчальних посібниках, що не дозволяє ефективно виховувати культуру гендерних відносин у молодших школярів.

Значну роль у процесі пошуку ефективних шляхів вирішення проблеми виховання культури гендерних відносин у молодших школярів грає інноваційний потенціал учителів.

Література

1. Васильченко О. І. Формування гендерної культури студентів університету. Педагогіка вищої школи в 21 столітті: сучасний стан, перспективи розвитку : матеріали доп. на міжнар. наук.-практ. конф., 21-26 травня 2010 р. / за заг. ред. проф. Л. М. Голубенко, проф. О. С. Цокур. Одеса : ВМВ, 2010. Ч. 2. С. 116.
2. Воронка М. І. Розвиток гендерної культури студентства у фокусі історико-педагогічного дослідження : монографія. Мелітополь, 2019. 410 с. 39.
3. Гендер для медій: підруч. із гендерної теорії для журн. та ін. соціогуманітр. спец. / ред. М. Масрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова. Київ: Критика, 2017. 432 с.
4. Державний стандарт початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyadержavnogostandardu-pochatkovoyi-osviti>
5. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Том 86. №6. С.123-143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947DOI>: <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4570>
6. Олійник Н. А. Гендерні підходи в початковій школі. Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» 4-5 лютого 2022 року. С. 99-109
7. Олійник Н. А., Імбер В. І., Білик Т. С. Гендерні особливості ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 217-223
8. Provorova Y., Ivakhnenko, T.; Oliinyk N., Tamarkina O., Atroshchenko T. Development of the Emotional Stability Seen as a Personal Leadership Quality Using the Acmeological Approach in the Master's Students. *European Journal of Educational Research*,. 2021. v10 n1 p275-284 <http://dx.doi.org/10.12973/eu-jer.10.1.275>